

ir ta bitelė lekiame į svetimus laukus, kur „brangių žiedelių“ kvėpalai kiekvieną svečią lygiai priima. Taigi užėikime į tuos gražius laukus, pakvėpuokime jų gaivinančiu oru, o būsime stipresni; — užėikime pas kaimynus, apsilankykime ant Karpatų, ant Danojaus, ant Kaukazo ir kituose Europos kampuose, kur žmonės nor gyventi, o ne likti doriškais nuskurdėliais — pasipažinkime, sakan, su atgijusioms tautelėmis, ir mės tuomet norėsime gyventi, kaip tauta, ir kaip kiekvienas sąnarys atskiriam norėsime sekti tuos dvasios milžinus, kurie įstengia pakelti visą tautą. Ir ištikro, jei kiekviename tarpe ypatingo pakilimo žmonių dvasios, tai ypač tautų atgijimose pasirodo tiek daug gražių ir simpatišku pusių žmogaus prigimties, tiek daug pasišventimo idėjai ir visatiniam gerui, kad skaitymas istorijos vienos ar kitos tautos atgijimo visuomet palieka kogažiausią įspūdį, sustiprina žmogaus dvasią, sukildo augščiausius jausmus, stačiai sakan, toks skaitymas gali būti gražiausiu įrankiu auginimas valstiečio, kaip veiklaus tautos sąnario.

Tokiam gaivinančiam žmogaus dvasią skaitymui nurodysiu šino tarpu išleista pernai knyga, parašyta rusiška kalba ir pavadinimą „Armėnų belletristai.“*) Aprašomiejie toje knygoje belletristai tai yra tie dvasios milžinai, didžvyriai, kurie prikėlė teip senei apmirusią Armėnų tautą ir sutvėrė jai gražią literatūrą. Patardamas kiekvienam pačiam perskaityti tą knygą, aš vienok negaliu iškešti nepasidalinęs su skaitytoju gražiausiomis tos knygos vietomis, nesupažindinęs jo su vienu kitu belletristu ir jų raštais. Vienok pirmučiausiai išpuola pasakyti keletą žodžių apie pačią Armėnų tautą, kuri mums visiškai nepažįstama.

Armėnų tautos vardą randame istorijoje daug šimtų metų prieš Kristų, ir per tiek ilgų amžių Armėnijai buvo lemta tikrai vargti po svetimais valdovais: ji buvo ir po valdžia Assyrijos, ir Persijos, ir Makedonijos, ir Selenkydų, ir Arabų, ir tikrai trumpą laiką teturėjo savo niekeno nepriklausančius valdovus. Ant galo pagalios 15-ame amžyje Armėnija pateko į sunkiausią jungą: viena jos dalis teko Persams, kita Turkams. Prasidėjo persekiojimai: Armėnai net ėmė keltis iš savo tėvynės į svetimus kraštus: į Afriką, Indiją ir Rusiją. Ir tikrai šitam šimtmetejeje Armėnams mažuma palengvėjo, kada 1829 ir pagaliaus 1878 metuose Rusija, apmalšinus tuodu jų priešu, dalį Armėnijos priskyre prie savo viešpatystės. Dabar 1/6 dalis Armėnijos — po Rusų valdžia, 1/6 po Persų ir 2/6 dalys — po Turku valdžia.

Bebudami visuomet po svetimu jungu Armėnai, ypač sodiečiai užtauto, nebtuko visiškai energijos. Miesto gyventojai atsidavę tikrai prekyvymui, ir iš šitos pusės Armėnai savo vienybe ir solidariskumu pereina ir pačius žydus. Armėnas gana lengvai pameta savo tėvynę, bet svetimam krašte jis visuomet lieka Armėnu. Armėnas jieško apšvietimo: turtingesnių tėvų vaikai eina augštesnius mokslus Rusijoje, Vokietijoje, Anglijoje ir kitur. Rusijoje žinome nemažai Armėnų buvusių ar tebesančių garsių kariūmenėje vadovų, ministerių, profesorių ir šėip mokslo vyrų.

Armėnų apšvietimas ir literatūra (žinoma, tikrai dvasiška) prasidėjo IV amžyje, kada jie priėmė krikščionystę. Tą pradžią padėjo jų pirmutinis patrijarchas Grigorius. Pirmutiniai raštai buvo rašyti grikiškai, syriškai ir tik dalis armėniškai; rašybą vartojo Grekų, Syrų arba Persų, bet jau 405 metuose Armėnai prasimanė savo ypatingą rašybą. Penktas šimtmetis

— tai auksinis laikas jų literatūros, kurioje vienok nebuvo kitokių raštų, kaip tikrai dvasiški ir istoriški. Nuo šešto šimtmečio literatūra pradeda jau vis mažyn ir mažyn eiti, iki visiškai nenupuolė.

Žmonių kalba, pradėjus jau nuo penkto amžiaus, tolyn vis labyn skyrėsi nuo klasiškos kalbos, ir XII—XIII amžyje žmonės jau mažai ką tegalėjo suprasti savo senoviškos kalbos. Šių dienų armėniška kalba labai mažai teužlaikė savo senoviškų formų ir turi pasisavinius daug elementų iš Grekų, Syrų ir Persų kalbos.

Taigi, atsigrėzdami į Armėnų praeitį, matome tautą, vargstančią visą savo amžį po svetimu jungu, — tautą, kuri parodžius išspradžių menką gyvastį, pagaliaus palengvėle visiškai apmirė ir per tiek šimtų metų davė save slogintū pusbarbariškoms tautom, nepajėgdama išduot nė balso. Bet štai atsiranda naujės, sveikės dvasios vyrai, kurie su savo gera širdžia ir didele išmintim negali ramiai žiūrėti ant savo silpnų, paskendusiu apatijoje, tautiečių: visas pajėgas ir talentą deda jie ant bendro reikalo, ant tautos gero.

Apie tuos vyrus kitąkart.

A. B.

(Toliaus bus).

Trumpa žinia apie Simano Daugkantos „Istoriją Žemaytišką.“

Rastelyje „S. Daukanto gyvenimas ir raštai“ Nr. 11 Varpo, suraše istoriškų jo darbų skaitome: „Dar pirmiaus D—s parašė panašų į ankščiau minėtąjį didelį istorišką darbą, su antrašu: „Istorije Žemaytiška,“ 551 puslapių in did. 8°. Kur yra šis rankraštis?“ Užtai-gi tikiuosi, kad skaitytojai nepuryš ant manęs, jeigu aš parašysiu keletą žodžių apie šitą tikrai svarbų dėl Lietuvos rankraštį; pradėsiu nuo to, kad paminėta čionai „Istorije Žemaytiška“ yra ne kita kas, kaip toji pati „Lietuvos istorija nuo seniausiųjų gadynių iki Liublino unijai,“ kurią jau nuo pradžios 1891 metų spausdina p. Paukštis „Vienybėje Lietuvosninku.“ Rankraštis, apie kurį čionai eina kalba, teisybė, parašytas in 8° (nesulenktas lapas paprastos senovinės storos popieros, apdarytos į storą šikšninį raudoną apdarą, bet puslapių jame ne 551, kaip pasakyta viršuje, bet dvigubai tiek, kadangi skatlynės padėtos jame ne ant abiejų pusių lapo, bet tikrai ant vienos. Surado šitą rankraštį pas žinomą Lietuvosninką Daugkantos giminę D—rą Kaunackį žinomas tyrinėtojas mūsų kalbos p. V. per tas pačias keliones po Lietuvą, kada tapo atrastas ir keletas kitų svarbių dėl mūsų knygų ir rankraščių, tarpu kurių galiu paminėti: Daugšos „Katechismas“ ir antrąjį exemplorių „Postillos,“ Valančiausko „pasakojimus Antano Tretininko“ ir ant galo Daugkantos „Istoriją Žemaytišką“ ir „Pasakojimą apei veikalus Lietuvosninkų tautos senove.“ Imdamas „Istoriją Žemaytišką“ p. V. tikėjosi kaip nors išspausdinti ją, artai Pet. Mokslų Akademijoje, kur prezidentu tuomet buvo šviesus žmogus Jok. Grotas, ar tai per pašalpa „Maskoliškos geografiškos draugystės.“ Vienok šita viltis negalėjo išsipildyti, kadangi tuo-tarpu valdžia suvisu nemeilia akimi pradėjo žiūrėti ant mūsų rašlivos, ir net jau seniaus pradėtoji spauda Juškos žodyno buvo sulaukyta. Teip tęsėsi dalykai, iki redaktoriumi „Vienybės“ pastojų ponas Andžiulaitis. Turėdamas mažai sandirbių savo laikraščiui, p. Andžiulaitis susirašė su žinomesniais darbininkais ant lietuvystės dirvos, o tarpu kitų užklausė ir p. V., ar jis neturi kokiu raštų atspausdinti Vienybėje. Vaisiumi šito susirašymo buvo, vienas, išleidimas „Antano Tretininko,“ o antra, spaudinimas Daug-

*) Армянскіе Беллетристи. Томъ I. Москва 1898 г. Прекъ 1 рубль 75 копѣекос.

kantos „Istorijos.“ Sulyginant abudu rankraščiu „Istorija“ ir „Pasakojimas“, lengva patėmyti, kad „Pasakojimas“ yra tiktai kompiliacija „Istorijos.“

Anot p. V. Valančiauskas buk įkalbėjęs Daugkantai, kad jo „Istorija“ busianti persausa ir mažai suprantama daugumui lietuvių ir pataręs jam perdirbti ją t. y. išguldyti populiariškiaus, trumpiaus, ir tokiu tai būdu greta seniaus parašytosios „Istorijos“ atsiradęs ir naujas jos variantas „Pasakojimas“; labai gali buti, kad p. V. ir teisybę sako, kadangi ir pati kalba bei rašyba „Pasakojimo“ labai primena raštus Valančiausko (ko vienok negali pasakyti apie kalbą ir rašybą „Istorijos.“ Dėlei šitos tai priežasties buvo nuspręsta spausdinti ne „Pasakojimą“, (nors jau nuo Geitlerio gerai žinomą Lietuviams), bet „Istoriją“, kaipo raštą platesnį dokumentališką ir visame kame turintį didesnę moksliską vertę. Mylėtojams mūsų praeities, čionai galiu priminti, kad ir dalis „Pasakojimo“ apie Weikalus Lietuvių tautos“ (viešpatavimas Gedimino) dar seniaus p. Volterio buvo atspausdinta laikraštyje „Mittheilungen der litthauische litterarischen Gesellschaft“; užtai-gi kas nori, tai dabar lengvai gali sulyginti abidvi istoriji ir pamatyti, kuo jodvi skiriasi tarp savęs. Nors ir tikdamas spausdinti „Istoriją“ Amerikoje, p. V. vienok nenorėjo siųsti „Vienybės“ redakcijai paties rankraščio, kadangi, viena, ir pati šita redakcija tuomet dar mažai tebuvo žinoma, o antra, rankraštis labai lengvai būtų galėjęs pražuti ir kur kelionėje. Taigi reikėjo perračyti, o tuo tarpu, kaip pasirodė, ir rašyti nebuvo kam: du-trys studentai, kurie buvo paėmę ant savęs šitą darbą, turėjo permaža atspėjamo laiko, o kitiems P-go Lietuviams tuomet dar mažai terupėjo toki dalykai, kaip išleidimas Lietuvos istorijos. Ant mūsų laimės šaip-teip pasisekė sumedžioti apie 25 rublius, už kuriuos ir pasamdė tam tikrą vaikina, rankraščiu perrašinėti. Man rodosi, čionai nėra nė ką aiškinti, dėlko perrašant rankraštį nebuvo užlaikyta Daugkantos rašyba, nors ir žinan, kad šitas dalykas tuliems Lietuviams nesuvisu patiko: jug niekas negali abejoti kad ir pats Daugkanta, jeigu jis būtų dabar gyvas, rašytų ne pagal kitą kokią rašybą, tiktai pagal tą, kurios laikosi visi apšviesti Lietuviai, kaip kalnėnai teip ir žemaičiai: Teip-pat vargiai kas gali užginti, kad vardas „Lietuvos istorija“ labiaus pritinka šito rašto turiniui nei vardas „Istorije Žemaitiška“, kuris priegtam, kaip matyt iš visoko (kitokia rašysena ir rašyta), nė neduotas rankraščiu paties Daugkantos, bet padėtas ant jo vėliaus kokio kito Lietuivio.

Perrašinėdami rankraštį — prie manęs buvo per rašyta tiktai kokia penkta jo ž. l. — nuo pradžios iki Mindaugai ir mainydami jo r. s. bą, mes vienok kiek galėdami stengėmės užlaikyti visas sintaksiskas ir leksikališkas ypatybes Daugkantos tarmės. Tokiu tai būdu pasiliko visi svetimi žodžiai, kurinos vartojo Daugkanta (nors daugumą jų dabar lengva užvaduoti kitais, grynai lietuviškais), visos senovinės konstrukcijos, kurių gana daug rankraštyje ir tt. Tiktai toki išsireiškimai kaip: ant kalnais (abl.), *nės* (vietoje bet beveik visur pas Daugkantą) permaintyti pagal šių dienų kalbą: *ant kalnų*, *bet* ir tt. Turiu dar pridurti, kad pats p. Andžiulaitis kaip kur iškraipė rašybą nusijusot jam rašto: teip antai, nežinan, iškur jis (su p. Šliupn) prasimanė rašyti žiamė, Žiamaitis vietoje žemė, Žemaitis, kam jis perdirbo girstaikį: bu si aš, tarėsi aš, eisi aš ir tt. į busęs, turėšęs, eišęs, kada tuo-tarpu iš sulyginimo lietuviškų tarmių aišku, juog čia turi buti *a*, o ne *ę*. (Panevėžio pavieta sako:

busiōs, turėsiōs, eisiōs, lygiai teip kaip žosis, išsigosti = išsigasti, kosti = kasti ir tt.); kam trečioje ypatoje geistaikio jįsai išmetė *ę* ir permainė butų, eitų, turėtų ant butu, eitu, turētu, kad tuo-tarpu pas Daugkantą visur parašyta net: jis butum, jis turėtųm, eitum, ir kada ant galo ir pats ilgumas galutinės *ę* aiškiai nurodo, kad čia turi buti *ę*. Neapsiejo, žinia, nė be visokių apsirikimų, tarpu kurių randasi ir gana stambių; teip antai aprašyme kovos Žemaičių su Vokiečiais prie Mindaugos (Vienybė 1892 lap. 134) skaitome: „kas ką turėjo, tą į visuomenį yždą davė: linksmus, artus neš paskuoji noragą ar verstavę“ ir tt. Na, argi tai ne juokai, kad *linksmas artos* pavirto į tokius nesuprantamus budvardžius „linksmus, artus“? vienok, buk kas buvęs, o man rodosi, kad redakcija „Lietuvos istorijos“ nors iki Gediminui vis čia gana gera. Nežinan, kaip eis šitas dalykas prie naujojo „Vienybės“ redaktorius p. Petračio, vienok sprendžiant pagal vienintelj jo išleistąjį „Vien.“ numerį (38 1893 m.), kuris pakliuvo į mano rankas, tai gero nuo jo maža ką tegalima tikėtis, kadangi ir toje mažoje dalelėje Istorijos, kuri patilpo į tą numerį, aš priskaičiau daugiaus per 15 klaidų ir tai tokių kaip: liepenio (genit.) = liepiančio, giedėdamas = gėdėdamosi, kaip įmanu = kaip įmaną, kartinos pilės kamendotas (mažoji k) = Gardino ir tt. geizdamas (!) tenai apmaudą (!) = gieždamas tenai apmaudą, imtynių = imtinių, ir tt. Jau kad užsimti toki svarbų dalyką, kaip išleidimas Daugkantos „Istorijos“, tai reikia priderindžiai jį ir atlikti, o nedaryti tokio jovalo, kokį „Vienybė“ padarė iš „Budo senovės Lietuvių“, kur ant kiekvieno puslapio po kelias desimtis klaidų, ir tai daugiausiu tokių, kad skaitydamos žmogus tiktai krupčioji! „Bieda, kol pirogi nėniet peči sąpožnik!“ — šitie žodžiai visados ateina man į galvą, kada tik aš imu skaityti naujai „Vien.“ išleistąjį „Budą“.

Prie šitos progos norėčiau pasakyti keletą žodžių apie pravarde garbingojo mūsų istoriko. Tokios pravarde, kaip Daugkanta, Visgirda, Dauggirda ir tt., yra tiktai „praminimai“ žmonių už yvairias jų ypatybes. Musų kalboje daug tokių praminimų ir visi jie turi lankstygalius *a*, gen. *os* ir lankstosi tai kaip žodžiai: žmona, pieva ir tt. ir gali buti kaip vyriškos teip ir moteriškos gimities; teip antai sake snuda, suopaila, valkata, vėpla, arba ji tokia daugnora — Habsüchtiger, mažkalba (kas mažai kalba): jis tokis priešgina (kas mėgsta ginčytis), priekaba (kas prie kiekvieno kabinasi) nyšmona, neužuovara (žmogus, kuriam niekados negana turtų) nenuorima, nenuopena, nenuovoka, nenauda, pludžia, neklazada ir daugybė kitų tolygių daigtavardžių. Užtai-gi ir tokios pravarde-praminimai, kaip Daugnora, Dauggirda ir tt. tur buti lankstomos ne pagal daigtavardžius vyriškos gimities, su lankstygalium *aš*, bet pagal daigtavardžius su pabaiga *a*. Teip yra ir ištikro, bent mano gimtiniame krašte, kur yra gana daug pravardežių su lankstygalium *a*, kaip antai: Goštanta (senovinė pravarde Gastold), Jotanta, Dauggirda, Visgirda, Juodeika, Mažeika, Daugėla, Bukota, Bulota, Kurila, Varkala, Maila, Sipaila ir daugybės kitų. Gali jug buti ir tai, kad kitose mūsų kalbos tarmėse tokios pat pravarde turi lankstygalius *as* vietoje *a*, vienok man rodosi, kad sprendžiant pagal visą ką reikėtų pripažinti, kad lankstygalis *a* čionai turi buti senesnis už *as*: tačiau lankstygalis *as* vietoje *a* tokiose pravardeose kaip Daugkanta, Goštanta, Kadvila, Daugmanta ir tt. dar gali turėti savo raison d'etre mūsų kalboje, nors kaipo pravincijalizmas (vietinis žo-

dis), užtai išmetimą g pravardėse, sudėtose iš daug ir kito žodžio aš jau negaliu pavadinti kitai kaip tiktai licencija lituanica. Jug negali būti nė mažiausio abejojimo, kad pravardė Daugkanta susidėda iš žodžių daug ir kentėti, kai Daugnora iš daug ir norėti, Dauggirda, Visgirda iš daug, vis ir girdėti; jeigu mes rašome: bėgkime, bėgdamas ir tt. o ne bėkime bėkdamas, dauggalintis, o ne daugalintis, tai ir rašyti Dankanta arba Dankantas vietoje Daugkanta yra grynas absurdas. Pravardė Daugkanta buvo padėta ir toje rankraščio perrašoje, kuris buvo išsiųstas į Ameriką, vienok p. Andžinlaitis, nežinau dėlko, perdirbo ją į „Daukantas“.

Varnelėda.

Pas mus ir kitor.

Pavojingiausi mūsų priešai — tie mūsų tautiečiai, kurie dėl šiokių ar tokių priežasčių eina išvien su mūsų prispaudėjais. Liudna girdėt, kad koks nedorėlis dėl kas-žiu ko siulosi valdžiai „panert ant šniurelio visus litvomanus“, ar kiti vel skundžia kaimyną paliečiai už knygas ir tt. Liudna tai, bet matyt be tokių trukdytojų neapsieina nė vienas rimtesnis užmanymas tautų gyvenime. Štai šimet sukanka 76 metai nuo paleidimo Estų sodiečių nuo baudžiavų. Estai rengiasi iškilmingai atšvesti tas sukaktuves Jurjeve (Dorpate). Rengiamoji „tautos šventė“ didei nepatinka vietiniams Rusų patrijotams: mat naujieji Estų ir Latvių civilizuotojai, nepakenčia nė mažiausio apsi-reiškimo nacionališkų tendencijų vietinių gyventojų tendencijų, o tokia šventė, kaip atminimas paleidimo nuo baudžiavų, neapsieis, žinoma, be susitelkimų sodiečių, be nacionališkų giesmių, be kalbų, kurios gali padilginti tautos jausmus ir tt. Nėr ką todėl stebėtis, kad laikraštis „Rižskij Viestnik“ jau keli mėnesiai kaip kalba apie pavojingumą nacionališkų tendencijų priklausantiems Rusams mažesniųjų tautų, ir kelintas jau sykis mokina Estų ir Latvių „svajotojus“, kad tikriausias kelias, vedantis šituo dvi tauti į rojų — kuogreičiausiai priimti rusišką kalbą, kultūrą ir (šito, žinoma, stačiai nepasako) — tikėjimą. Daugumas Estų, žinoma, kaip „svajojo“, teip ir „tebesvajoja“ ir nėkoku būdu negal įtikėti, kad „R. V.“ būtų radęs patį tikrąjį kelią į išganymą. Bet iš daugelio atsiranda visokių; teip ir šiuo tarpu atsitiko: laikraštis „Walgus“ įtikėjo į „R. V.“ žodžius ir apšaukė jį tikru Estų geradėju: „Mes manome, rašo minėtasis „W.“, kad „R. V.“ suvis teisingai skelbia, juog Estai ir Latviai kada nors supras, kad ne per neapykanta, bet ištikrųjų gero velydamas, siunčia jiems „R. V.“ persergėjimus. Estai gal pasitiktė ant tvirto pasisekimo ir geresnio padėjimo kraudami turtus, mokindamiesi viešpatystės kalbos, susipažindami su Rusų literatūra. Tokia maža tauta neįtengs iškelti savo kultūros ir literatūros į toki angštį, kad galėtų turėt iš jų tikrą naudą, o susipažinimas su Rusų kalba ir literatūra, susiartinimas su Rusais atves juos pas gausų šaltinį dvasiškų gėrybių.“ Matydamas, kad persergėjimai neina perniek, kad atsiranda tarp Estų tokių, kurie pilnai tiki žodžiais „tikrų Estų tautos geradėjų“, „R. V.“ paskutiniame laike pradėjo kalbėt jau stačiai apie rengiamąją šventę, vel, žinoma, persergėdamas nuo „svajojimų.“ „Walgus“ da syki pasirodė tikrai permanas „geradėjų“ žodžius: tuojaus atsirado du ukiminku, kuriuodu atsiantė redaktoriui to laikraščio tokio turinio korespondenciją. „Esti Postimees“ (paaiškiniu: „svajojantis“ laikraštis) Nr. 50 varau užmanytoju Jurjeve giesmininkų šventės apšaukia, kad 1894 m. Estai, atmindami 75 m. nuo

„savo išgelbėjimo“ įtaisysią „padėkavojimo šventę.“ Tas atsisaukimas teip prasideda: „Sunkus vergystės jungas 600 metų spaudė Pabaltmario tautas. Dusa-vymai ir ašaros telengvino jų širdis. Bet ne ant amžių buvo lemta likti tokiam vargui. Geros širdies vyrai — Šulc-Ašeradenskis, Merkelis, Jannau, v. Bergas, v. Syvers, Samsons v. Himmelstierns norėjo, kad žmonių gyvenimas būtų geresnis.“ Teip kalba užmanytojai šventės! Dabar klausymas, ar per šventę mes turime melstis ir už tuos viršuj minėtus Vokiečius, kurie „rupinosi pagerinti žmonių gyvenimą“, ar tiktai už maloningiausius mūsų tėvus Ciecorius Aleksandrus, kaip pasakyta jau toliaus tame atsisaukime? Prie šitos korespondencijos redakcija pridėda tokius žodžius: „Ir mums labai keistai išrodo, kad šventės užmanytojai kviečia Estų chorus atsisaukimu, kuriame išpradžių parodo gelbėtojaus Estų Lifiandijos dvarininkus ir tiktai ant galo kalba apie Ciecorių Aleksandrą I. Tie dvarininkai tuomet tikrai darbavosi, tik, pagal mūsų nuomonę, pirmiausia ant naudos savo luomo ir už tokioj dvasioj, kokioj atliktas paleidimas Rusų sodiečių viešpataujant maloningam ir didelės išminties Aleksandru II. Taigi neteisybė, kad mes, Estai, per šventę turime dėkavoti da kitiems išvadnotojams, nekaip Ciecoriui-Išvadnotojui; tokia nuomonė ir jos propaganda — tai politiškias neišn anymas ir prigaudinėjimas žmonių.“

Kad „R. V.“ stengiasi kartais labai naiviškais protavymais pakreipti Estus antlink „šaltinio, Rusų dvasiškų gėrybių“, tai nėra nieko ypatingo: 1° „R. V.“ — rusiškias laikraštis, laikraštis neperplačių pažiurių; nėra ką stebėtis, kad jis mato šviesa tiktai per savo langelį; 2° tas laikraštis valdžios šelpjamas, numano visą smagumą gerai materialškai aprupinto gyvenimo ir gal ištikrųjų siulyt kitiems, vietoj neuždėmiamų jausmų, prisirišimų ir tt., krauti turtus. Užtai pasielgimas laikraščio „Walgus“ ir jo draugdirbių išrodo gana ypatingas. Sakytume drauge su „R. V.“, kad „W.“ ir K^o tai atskira Estų partija, nesutinkanti su pažiūroms užtarytojų Estų nacionališkų tiesų; bet tai begu būtų teisybė: iš „W.“ pasielgimo nematyt, kad jis laikytusi kokių nors principų, kad jis turėtų po akių koki nors aiškų savo kelią, kurį teisingai ar neteisingai laikytų per žadanti tautiečiams ka gero. Sulygindamas jo protavimus su „R. V.“ pamokini-mais, matai, kad jis tiktai seka to laikraščio pamokslus ir lipdo sakinius, kurie galėtų geriausia patikti valdovams: (kaip tvirtas jo noras įtkti, matyt iš angščiaus paduoto sakinio „Taigi neteisybė . . . Išvadnotojui“, kuriame „W.“ reikalauja, kad per atminimą paleidimo 1811 m. Estai dėkavotų tiktai Al II, viešpatavusiam 1857 — 1881 m.) Man rodosi, kad „W.“ draugdirbiai priklauso prie to paties tipo trukdytojų, ką ir mūsų nedorėliai. Stoka kokių nors principų, stoka meilės savo krašto, noras įtkiti bala žino dėl ko prispaudėjams — tai ypatybės trukdytojų tautų išgudrinimo. Tokius nedorėlius dažnai vadina Jūdoms-pardavikais, bet, man rodosi, neteisingai. Jūda žinojo ką daras, jis numanė, ką parduodas ir už kiek parduodas; delto jis pirma suderėjo, paėmė savo grašius ir tik tuomet teisdavė savo auką. Nedorėliai-trukdytojai nenusimano ką darą; jie šniukštinėja, stengiasi įtkiti galingesniems, bet neįdrįsta dėtis, statyt reikalavimus. Jie teip gi, žinoma, laukia uzmokesčio, tik ką gaus — lazda ar grašį — tikrai nežino; ant kiekvieno žingsnio jie bijo neįtiksią, ir dalyke uzmokesčio atsideda ant mielaširdystės tų, kuriems tarnauja. Da vienas skirtumas: Jūda post

factum apsvautes gerai, ka ir uz kiek pardave, pasikore ant pirmutinei sakos; nedoreliai-trukdytojai da ne vienas to nepadarė: jiems truksta drases deretis, truksta drases ir pasikarti . . . Gera da, kad trukdytojai gali tiktai trukdyt ir neįstengia sulauki-tautų kilimo.

Mark—bis.

Žodis prie šaukimo „Draugija, duok mums Lietuvaiečių!“

Ant tokio gailaus ir pajudinancio šaukimo mums, motinoms, turincioms po keleta užaugusių dukterų, prideretu atsiliepti: „Lietuviai, imkite nuo musų Lietuvaiteis!“ Bet tasai balsas pasilikų teip-pat be skardo, kaip ir anų šaukiauciujų, nesą inteligentai Lietuviai, kaip ir Lietuvės, išsisklaidę po visą pasaulę, nieko apie kis kitą nežino. Norint tuos negerumus pašalinti, reiktų, pagal mano nuomonę, apsaukti parodę Lietuvaičių . . . Ne, negerai pasakiau, ne paroda apsaukti, bet tam tikrus balius ir sueigas reiktų įsteigti, kame tarp kitko turėtų suvažiuoti lietuviškos motinos su savo dukrelėmis ir, žinoma, jauni Lietuviai. Per tokius balius mūsų jaunuomenė turėtų bent patogią progą išsipažinti . . .

Jeigu kam patiks šitasai mano užmanymas, lai teikias atsiliepti per „Varpą.“

Žuona.

Atkartotas užmanymas.

Nieks neabejoja, kad mūsų lietuviškų dainų melodijos yra visai ypatingos ir savo nmsuokimu skiriasi nuo visų Europos tautų melodijų, o ypačiai nuo šiandien vyriausiasis roles lošančių tautų dainų, nuo vokiškų, prancuziškų ir angliškių. Priegiam šiandien tokios tautiškos dainos (Volkslieder) kaskartą kabyn kila augstyn akise apšviesto sviesto ir tampa užgabamos ant scenų dideliuose miestuose, kaip antai Paryžiuje, Vienoje, Londone ir t. t. Jan pirm keliu metu lietuviški laikraščiai buvo padavę užmanymą, kad koksai praklineinis Lietuvys, pažinstantis muzika, sutaisytų chorą iš lietuviškų dainininkų ir daininikių, pamokintų juos patobulintų lietuviškų melodijų ir leistų į platų svieta pelynti garbes lietuviškoms dainoms, o drange ir visai Lietuvai, o tarp to jįsai pats ir jo choristai rasi galētu turėti, jei ne didelį pelną, tai bent žmonišką išsilaičymą. Taigi buvo rašęs apie tai ana metą prusinis „Garsas“, o potam nepamenu, ar taji klausymą kas dar klydė ar ne. Paskui salimi girdėjau, kad viename cirke Paryžiuje buvo pradėję lietuviškas dainas dainuoti; ir teip vėl viskas nutilo. Ale aš nenoriu vieryti, kad tame cirke buvo istikro tikros lietuviškosios dainos, jeigu tik išviso ten kas nuo lietuviškų dainų bus buve. Berods tasai vardas galėjo buti, o rasi ir lietuviški žodžiai, ale lietuviškos melodijos vargu bau bus ten buvusios. Delto aš per šitą trumpą rasteli norėjau dar kartą paakinti savo tautiecius. Pagal mano nuomonę dabar išpildimui toje užmanymo yra patogiausias laikas. Jug didesnė Lietavių tautos dalis gyvena Rusijoje ir Lietuviai laikomi per vieną Rusijos tautų, taigi lyg per Rusijos dalį. O dabar yra žinoma, kas per simpatijos rita Rusus su Prancuzais; delto gi nėra abejojimo, kad ir Lietuvius, kaipo Rusijos tautą,*) Prancuzai prijimtų labai meilingai, ir tokiu būdu pasisekimas tokio choro butų užtikriatas ne vien Prancuzijoje, bot ir kitose ša-

lies. Kada Paryžiuje toje lietuviško choro vardas bus pagarsėjęs, tai per laikrašcius pagarsės jįsai ir po kitus Prancuzijos miestus, o teipogi ir po kitas svetimas šalis ir po jų sostapiylius. Taigi, kada tasai lietuviškas choras nukeliaus į Vieną ar į Londoną, tai dieu be didelio vargo užsipelnys gerą vardą ir turės gerą pelną. Žodžiu esant, dieose dienose kelias tokiam chorui yra šviesus ir pelningas; reikia tiktai gero iniciatoriaus, geros pradžios. Pagal mano nuomonę toksai choras ant pirmos pradžios galėtų susideti vien iš kokių keturių vyrų, kadangi be abejojimo dideliam chorui sutaisyti iš pradžias vargu bus tiek pinigų ir dagi žmonių, ale netrukus, man ding, jau butų galima ir didesnė draugystė sustatyti. Butų galima ir keletas merginų pritraukti. O išmanancio iniciatorių, rodos, yra tarp Lietavių. Girdime, tai sen, tai ten kelintą Lietuvių, išėjusių muzikaliska konservatoriija, kurie ne svaisu rimsta šavo dabartiniam padėjime; taigi tokie ponai galėtų drašiai prie šio dalyko mestis. Čia jie atrastų darba ir idėja verta savo pašaukimo, o rasi ir tikrą laiņę. Draugystė galima butų sustatyti iš jaunų vyrų, kurie per savo palinkimą prie viršų minėto užsiėmimo (be juok!) nukrypo nuo pradetos vagos (gimnazijos, seminarijos ar dagi universiteto) ir šiandien neatranda dirvos, ant kurios galėtų sunaudoti savo pajegas ir pelnyti sav duoną. Aš tvirtai tikiu, kad reikia tiktai iniciatyvos, ir viskas eis kuogražiausiai, o ir pasitikiu, kad šį kartą mano balsas nepasiliks anuo fatališkuoju vox clamantis in deserto . . . Taigi bandau paduoti šioikią pradžią tam dalykui: jauni vyrai, gražaus gymio ir gerą balsą turintieja, kurie nor prigulėti prie tokio choro, tegul atsiuncia savo adresą, fotografiją ir amžiu į „Varpo“ redakcija, trumpai sprasydami savo ranka savo gyvenimuo bėgi ir sąlygas idant reikalui atėjus. Galėtumėm žinoti, kaip elgtis. Butų gerai, kad priduočiau, ir koki pusėtina balsą turi. Lygia dalia užkviečiu ir muzikos specialistus, kurie apsiimtų buti to darbo iniciatoriais, kuogreiciausiai teipgi į „Varpo“ redakcija atsiųsti žinią ir adresą. O „Varpo“ redakcija, pasitikiu, žinos, kaip tuosius dalykus entvarkyti.

Rainys.

*) Butų gera, kad ir kiti Europos ir Amerikos lietuviški laikraščiai atkartotų šitą straipsnelį. Au.

Kritika ir bibliografija.

Podania Żmudzkie zebrał i dostownie spolszczył Mieczysław Dowojna Sylwestrowicz. Część I. Warszawa, 1894 m., in 8, psł. 472.

1883 m. išėjo Heidelbergo Edm. Veckenstedt'o „Mythen, Sagen und Legenden der Žemaiten“, t. y. Žemaičių (= Lietuviių) mitai, sekms ir legendos. Knyga toji, kaip žinoma, atnešė daugybę žinių apie senovės Lietavių tikėjimą, daug „žmonių“ pasakų apie senovės dievus, ir t. t. Knygos trinitas, su visiu Lietuvos „Olimpu“, padarė didelį truksmą tarp tu mokslo žmonių, kurie buvo jau bemang, kad mūsų pasakose nebėr užsilikusių nėkokių žinių apie stambeldžių tikėjimą ir atskirus dievus. Bet štai pasirodo Veckenstedto rinkinys ir „griaunja“ visas tokias mokslininkų nuomones; ta darba prijima beveik visi, be kokios kritikos, ir pripažįsta didelį jo svarbumą mokslo dalykuose, tik nedaugelis šaiposi — abejoja ir netiki. Teip buvo iš pradžių. Toliausgi atsirado ir tokie žmonės, kurie, ka besišaipydami, panorėjo peržiūrėti V—o pasakas ir ištyti, kiek jose antoniats ir jo draugdirbių pramanys ir kiek yra tikros medeges, gautos tiesiog nuo žmonių. Prie šitų netikindų, bet

*) Ar ne vėrdiau butų pasisekimas tokio choro statyti ant Kriaių ir išvino ant Lietuviių prispaudimo, o ne ant tųj abejotinos vertės simpatijų? R.

panorėjusių surasti tikras žinias, priguli ir žinomas Lenkų etnografas, J. Karłowicz. Šis mokslininkas, išėjęs V—o knygai, paprašė gyvenusio tuo-kart Zemčiūnose mūsų tautiečio M. D. Silvestrovičiaus, idant ištirtų Lietuvoje, ar tikrai yra tarp mūsų žmonių Veckenstedto surinktosios legendos su visais jų dievais ir dievaitėmis. Idant p. Silv—ė veikiaus galėtų atlikti užduotą darbą, p. J. K—ė davė jam ir pinigų: už pristatomas į Varšavą mūsų pasakas, arba tariant už jų lenkišką vertimą buvo mokama Lenka pinigais. Tokiu būdu, viena p. Sil—ė galėjo rinkti mūsų pasakas ir legendas, nes turėjo reikalingą senovės liekanų rinkėjui išteklių, antraigi, pono Sil—iaus surinktosios pasakos, dėl p. K—iaus pinigų, šieina dabar ne lietuviškoj, bet lenkiškoj kalboje. Tokia yra istorija parodyto antračo rinkinio.

Pirmas tomas, turįs 162 pasakas, išėjo visai nesenei; neilgai trukus, pasirodysė ir kiti tomai. Malonu būtų, kad žinovai pasakų ir kitų tokių dalykų pasirūpintų supažindinti mus su tikra šių pasakų verte. Ašgi savo nurodymu norėčiau tikrai atriepti tautiečių akis ant tikrą išėjusios pasakų knygos ir pasakyti kelis prakalbos žodžius, kurių patįo knygoje kas-žin kodėl trūksta, būtent norėčiau nurodyti viena — ant lenkiško pasakų drabužio ir antra — ant paties jų rinkimo.

Tas dalykas, kad mūsų pačių pasakos, mūsų tautiečio surinktos, pasirodo pirmiausia svetimoj literatūroje, tikrai žemina ir gėdina Lietuvius; kitų tautų literatūroje tokių liūdny faktų nematyti. Mūsų, Lietuviai, tikrai užkaisti turime. matydami, kad mūsų pasakos, teip labai įieškomi daiktai, spausdomos pirmiausia ne mūsų kalboje: svetimtautiems, matyti, labiau rūpi mūsų pasakos, nekaip mums patiems. Dėl šitos priežasties, būtent dėl svetimos pasakų kalbės, mokslo tikslui jug teip-pat nebū daug naudos iš pasakų, nes viso to, ką gali duot patsai išgindymas kalboje, kurioj pasakos yra nugirdėtos ir užrašytos, čionai negalima nė įieškoti; kalbininkams, kurie pasakoje brangina kiekvieną pagautą iš žmonių lūpų žodį arba sakinį, tik galėistis tereikės, kad jos apvilktos svetimu, mažinančiu jų svarbumą apdaru. Lenkiška mūsų pasakų kalba turės butinai sumažinti ir skaitlių tų, kurie jas gali skaityti: jug daugumas skaitančių Lietuvii nemoka lenkiškos kalbės, o svetimų šalių etnograiai lenkiškai supranta nedangiaus, kaip lietuviškai. Šitai numanė ir pons K—ė, kurs spausdo mūsų pasakų visiškai nedaug, tik kokius 500 egzempliorių; todėl mūsų pasakos bus dar gana sunkiai įperkamos, ir nedaugelis mokančių lenkiškai tegalės iš jų naudotis.

Dabar keli žodžiai apie mūsų rinkimą mūsų pasakų. Žmonėms, kurie p. Silv—iui pasakas, kartais, kiek girdėjam, turėjome už pragnisintą laiką: pinigais ir tarp tų, kurie rinkė tokių, kurie dėl pinigų patys rinko pasakas, paskiaus sekėdavo jas p. Silv—iui. Norėčiau žinoti, ar Veckenstedto pasakų turinys tikrai yra žinomas Lietuvoje p. Silv—ė tankiai užduodavo savo apsakinetojams net temas ir klausinėdavo, ką jie žino apie tuos dievaičius, apie tas deives ir apie visus tuos daiktus, kuriuos surašė savo rinkinyje Edm. Veckenstedtas. Taigi dabar kyla klausymas: ar šitas dalykas, būtent pats klausinėjimas apie visokius vardus ir įieškojimas nuo pelbando pasakomis žmogaus išaiškinimo randamų Veckenstedto knygoje žodžių ir šelpian mažmožių, negal sumažinti mūsų įtikėjimo į pasakų turinį? Kad šitas klausymas nūr visai nereikalingas, tat galima matyti

iš šitokio dalyko: mūsų žmogus ne vienaip sėka pasaką „žmogui“ ir sakysim — kunigui; sekdamas pasaką kunigui, jis išmeta iš savo pasakos visa, kas „nereikalinga“ ir vietoj tų „nereikalingų daiktų“ įveda pasakon nemaža tokių smulkmenų, kurios pagal jo nuomonę geriausiai tinka dvasiškam tėvui; jei renka pasakas „ponas“, kurs įieško žinių apie visokius klausimus dievus ir deives, tad pasakotojas, žinomas daiktas, ar rūpišis suteikti visa, kas nuog jo įieškoma, ypač kad už savo pasakas įsai gauna ir pinigus.

Šitas klausymas ir visos šitos mintys ateina į galva tuojuo, pradėjus skaityti „Lietuvių pasakas“, ir neleidžia mums grožėtis jomis teip, kaip tat pridėrėtų sulaukus savo tautos pasakų. Jei kiti skaitytojai veikiaus įtiki pasaku rinkiniais ir jų rinkėjams, nežinodami ant to, kokiu keliu ir kaip tapo surinktos jų pasakos, tad vistiki ir jiems reiktų priminti, juog atsargumas mokslo dalykuose niekuomet nenkenkia ir niekam nekokie kenksimo dar nepadar.

Meištu Auana-

Naše dlelo v' Sievero-zapadnom kraje. Sviašč. I. Fudiel'. Moskva 1894 g. cena 30 k.

„Šiaurvakarinis kraštas“ neduoda atsilisio „obrusiteliam.“ Senasis klausymas „obrusenijos“ pasiitėka dėl jų vis jaunu ir nauju. Ant horizonto šiaurvakarinio krašto pasirodo ir nauji apastalai, kurie viens per kita sėka galvas, kaip kuosparčiančiai apgundinti šį kraštą. Papartį mirusio Kojalovičiaus pamėmė į savo rankas Vladimirovas; reikia pripažinti jautiesia, kad šisai noriai žengia pirmyn su tuojuo apastališku paparčiu. Vladimirovas, gali saktų, į mūsų laiką tapo garsus. Neperšenei pasirodė ir kits apastalas — popas Fudelis su savo straipsniais „Voprosi cerkovnoj žizni“, (Ruskoje Obozrenije 93 m.) Fudelis suglaudė į vieną situos straipsnime, paleido juos į svieta brošiuros pavidale, matomai, kad platesnė srytis draugijos gauti progą arčiau susipažinti su jo „idėjomis.“ Artymesnė pažintis su šitokiomis brošūromis ir straipsniais reikalinga mums dėl dviejų priežasčių: a) pažinusi obrusitelių pažiūras, kokius ir kelius, kokiais jie eina, bus mums lengviaus duoti jiems atspirti; b) obrusiteliai nesutaria tarpu savos, kaip supratime patios obrusenijos, teip ir kelių ir frankių, kokiais tai galima būtų kuoveikiantis išlipti. Tuo jie parodo savo silpnumą ir iš to mums reikia naudotis. Fudelio brošiura labai gerai iliustruoja stoka solidariskumo tarpu obrusitelių.

Brošiura dalinasi į dvi dali. Pirmutinė dalis praminta „du keliu darbavimosi.“ Fudelis pasiremdamas ant Vladimirovo straipsnių, patalpintų „Ruskoje Obozrenije 93 g.“ nurodo ant to, kad nesenei Rusai šventė 100-tinę šventę atplėšimo šiaurvakarinio krašto nuo Lenkijos, o per tiek laiką teip mažai tėg padaryta dėl obrusenijos šito krašto. Kad dągi patiems obrusiteliam gėda pamislyjus apie tai. Fudelis nurodo ir priežastį tokio nepasisekimo: „obrusiteliamis darbas dėl to nesėka, kad siekiai rusiškos politikos ir siekiai pravoslavijos negali būti atsiekami vienu keliu; kad užduotys pravoslavijos tikėjimo niekuomet negali būti atsiekiamos politikiškais frankiais.“ Tuo-syk, sako Fudelis, rusiška politika sugudindimo krašto sto, vėjo ant pirmos vietos, o reikalai pravoslavijoje ant antros ir kas iš išėjo? Pažiūrėkite ant unijotų, kuriuos teip gražiai aprašė Vladimirovas tame pat straipsnyje. Unijotus vertė prie pravoslavijos varu; unijotai paliovė į cerkves valkiškoj; unijotai pulkėis pripjiminėjo katalikystę, o tiejio, ka neva priėmė pra-

voslavija, tapo pravoslavais tik ant popieros, o gilume širdies pasiliko katalikais.

Lygiai taip pat išėjo ir su šiaurvakariniu kraštu po lenkmečini. Muravjovas užsimanė apvalyti kraštą nuo katalikystės: krikščioji žmonės kaimais, parapijomis. Bet pasirodė, kad tuo pravoslavija nė žingsnio nenužengė pirmyn — naujai krikščiojtieji nelabai išstikiai pravoslavi. Kada general-gubernatorius Albedinskis paklausė Vilniaus arcieviskupo Makarijana, ką daryti, kad perkrikščiojtieji prie pravoslavijos išsilaikytų. Makarijus atsakė: „nėsa žmones vertė į pravoslavija valdininkai, tai valdininkai tegul rūpinasi ir apie išsilaikymą jų prie pravoslavijos.“

Bet varyti darbą, pagal Fudelį, nė tik ką nėmoka valdžin ir valdininkai, nė nė patys pravoslavų kunigai. Šiaurvakariniam krašte tankiai susitinku su taip vadinamu popu kareiviu. Toksai popas kareivis laikosi tokios aksiomos savo darbuose: „siekis išteisinga įranki.“ Toksai popas iš aukšto žiuri ant savo parapijonų, kursto juose politiška neapykantą prieš kitai tikinčius, kovoja ar atvirai, ar slapčia su katalikų kunigais, nė paliovos įšekinėja žmonių, kurie šalinsi nuo pravoslavijos, nė paliovos trankos po sudus su byloms už pametimą pravoslavijos ir tt. Ir kas iš to išeina? „Aš pats pažįstu, sako Fudelis, tokį popą kareivį: jo parapijoje daugiausiai atsitikimų pametimo pravoslavijos, o įsiai pats niekad nėina iš namų nė revolverio kišeniui.“ Toliaus Fudelis cituoja formulotus Vladimirovo tezas darbuojimosi šiaurvakariniam krašte ir kritikuoja jas. Štai jos: a) ar vakarinė Rusija turi būti apvalyta nuo katalikystės, b) ar katalikystė tuo krašto turi būti apvalyta nuo lenkystės? Tai pagal Fudelį vis grynai politikos, o nė tikėjimo siekiai.

Muravjovas užsimanė išvaryti katalikystę, ir mato, kad nėko nepadare. Nė ką tegalima esą padaryti gero nė antruojų keliu einant, t. y. įvedus bažnyčiose vietinę kalbą dėl pridėtinų maldų: į Lietuvių bažnyčias — lietuvišką, į Latvių — latvišką, į Baltarusių — baltarusišką. Stiprybė katalikystės nė lenkystėje, tik jos kareiviškume (воинственность). Jei ir įves vietinę kalbą katalikiškose bažnyčiose, tai vis kunigas pasiliks nedideliu popiežiu (sic!) savo parapijoje, vis įsiai turės savo rankose visas brolijas, vis įsiai suvaldys sažinę savo parapijonų, ir tt. Rusiškas nacionališkas darbas iš šito viso gal naudoti, bet pravoslavija labai mažai. „Idant mums sektusi, sako Fudelis, darbas šiaurvakariniam krašte, reikia ištikimesnių įrankių, nė vertimas varu į pravoslavija, ir geresnių, nė valymas katalikystės nuo lenkystės.“ Pagal Fudelį reikia pradėti darbą nuo tvirtinimo pravoslavijos: „juo tvirtians stovės šiaurvakariniam krašte pravoslavija, juo tvirtians stovės ir rusiška nacija.“ Užtaigi visa atyda turi būti atkreipta ant reikalų pravoslavijos. Tik nėko nereikia varu daryti; reikia rūpintis apie išaukštintimę, iškilmingumą pravoslavijos, reikia rūpintis apie praplatinimą visokių pravoslavų įrėdymų (labdarinių, moksliškių ir grynai bažnytinių), reikia, kad patys pravoslavi tuo krašto būtų surišti su cerkve tikru ryšiu, o nė vien tik per metrikus. Tai galima būtų atsiekti dvejopu keliu: a) su pagalba valdžios, b) su pagalba pačios draugijos. Bet rusiškadraugija šiaurvakarinio krašto labai silpnas, pagal Fudelį, elementas pravoslavijai palaikyti. Iš valdininkų susideda rusiška inteligencija; tie inteligentai paprastai visai atšalę nuo cerkvės, nesupranta bažnytinės dvasios, nė užlaiko jos priskyimų ir tt. Ir ant pečių tokios tai inteligencijos, kuri tik per

tabeliūs teateinaut į cerkvę, buvęs užkrautas platinimas pravoslavijos.

„Nėr ką stobėtis, sako Fudelis, kad iš to nėko nėišėjo Daugias galima pasitikėti ant popų darbo (tik nė ant popų kareivių). Dubar, sako Fudelis, vis daugias ir daugias atsiranda popų toisingai suprantančių savo reikalus ir atsidavusių tiems reikalams su visa meile ir pasišventimu. Tokiems sokasi darbas, nėsa tik meilė ir tegali ką padaryti. Fudelis priveda paveikslan vieną popą, kurį parapijonai pirmą kart sutiko su išjuokimu ir neapykanta: kada po penkių metų tasai pats popas tapo perkeltas į kitą parapiją, parapijonys negalėjo atsigailloti joje ir su juo skiriamas pralėjo nemenkai graudžių asarų. Ir tai buvo pasiekta nė persekiojimais, nė sudra ir tt., bet meile ir pasišventimu. Šituo užbaigia Fudelis pirmą dalį savo darbo.

Antra dalis pavadinata: „musų užduotys“.

Fudelis parodės, kad tvirtybė Rusų šiaurvakariniam krašte prigali nuo tvirtybės pravoslavijos, rūpinasi išrasti kelius jai sutvirtinti. Pirmas reikalas, pagal Fudelį, išgriebti vaikus maišytų tėvų iš po įtekės motinos ir pavesiti jų auginimą ir mokinimą visubinėms mokykloms. Šiaurvakariniam krašte paprastai katalikė teka už pravoslavo; ant popieros jųjį vaikai skaitosi pravoslavais, o de facto motina juos užaugina drasioje katalikiško tikėjimo; tie užaugę nėko nenori nė žinoti nuo pravoslavijos. Išnaikinti motinų įtekmei reikia įvesti šiaurvakariniam krašte priverstinę mokinimą tokių vaikų bažnytinėse mokyklose. Bet tam reikia gana daug mokyklų; čia svietiška valdžia turint ateiti į pagelbą.

Antras reikalas — tai mokinimas ir auginimas mergaičių pravoslavijos dvaseje. Tai galima esą atsiekti per mergų misijonoriškas draugystes ir per bažnytinės brolijas. Tokios mokinėms, tapusios motinomis, bus tvirtu pravoslavijos pamatu. Fudelis priveda paveikslan zokoninkų klostorių Lesninkuose Sedleco gubernijoje. Prie to klostoriaus yra mokykla, kurioje mokinasi 90 mergaičių — paprastai našlaidių arba neturtingų tėvų. Dar tik 8 metai, kaip įtaisytas klostorius, o jau dang gero įsiai padaręs. Užtaigi reikia daugias tokių klostorių įtaisyti; nėsa zokoninku klostoriai nūgrimzdę apatijoje, tai ir jų dalį galima esą paversti į zokoninkų klostorius. Toliaus Fudelis rodyja įkurti parapijose brolijas, kaip tai yra įtaisyta pas katalikus. Ant galo kalba apie popus šiaurvakarinio krašto, nurodo ant jų gerų ir blogų pusių ir išranda per reikalingą daigtą įsteigti dvasiški Akademiją Vilniuje pakelti popų apvietimui.

Tai ir visa kvintessencija Fudelio filozofijos. Išviso imant, Fudelis savo pažvilginose išrodo gana simpatiškas. Įsiai tikisi pakelti ir praplautinti pravoslaviją šiaurvakariniam krašte humanisku keliu, nė taip kaip darė iki šiolei valdžia ir kaip rodyja daryti Vladimirovas. Fudelis — nė kareivis popas. „Pravoslavija yra teisybė; dvasia pravoslavijos yra Kristaus dvasia, užtaigi pravoslaviją gali praplautinti tik gera dvasia: meile, pasišventimu, geru paveikslu,“ taip tvirtina Fudelis. Geistiaus butų, kad šitos Fudelio idėjos rastų daugias pasekėjų tarpe pravoslavų, ypač tarp administratorių. Bent mes galėtume ir toliaus eiti keliu „neteisybės“ nė rėmby ant kuno nuo kazokiškų kančiuku, rasi daugias nebūtų tokių kraivinų atsitikimų, kaip tai buvo pereitą radeni Kražiosos.

Paulius.

A) *Trumpas katekizmas* parašytas dėl mokytinių katekizacijų. Antras apaudimas. Spausdėjęs Varšavoje, metų 1891.

B) *Poteriai ir maldos*, kurias kiekvienas katalikas turi žinoti ir kalbėti, o labiausiai atotinant į protą, kiekvieniame emerčio priepuolyje, priimant šventas sakramentus ir šventoms dijonimis. Antras spaudimas. Sparstėjęs Varšavoje 1892 metų.

C) *Rusiskaja gramatika dila litovcev*. Rusiškas mokslas dėl Lietuvių. Išdėnas po rasporiaženiju Varšavskaho Učebnaho Okruha. Varšava 1892.

D) *Litovskaja gramatika*. Kurs mladsaho vozrasta. Varšava 1891.*

Pirmutinės trys knygtės atsiųstos vaikams išdėlinti, o grammatika (dviejose egzemplioruose) į mokyklos biblioteką. „*Учебная Грамматика*“ yra žinoma Šikopo grammatika, išversta į maskolišką kalbą. Rašyba išdirbta šioje grammatikoje, pritaikyta prie viršū minėta trijų knygtių. Jerčikai išmesti, bet užtat įvesta į r. J. vartojama, kaip diftonguose, taip ir balsų suminkštinimui; bet suminkštinimui *а*, *у* nevartota, nėra įvesta n ir *ю*. Vietoj *ie* įvesta *и*. Ženklių atskirti trumpajai *i* nuo ilgiosios *y*, lygiai kaip *e* nuo *e*, jokių nėra. Nėra taip pat nė nosinių ženklių atskirti akusatyvui nuo nom. ir tt. Dėltoji sakiniai išėina baidai supainioti. Taip „*Руссискме мекле*“ ant 31-mos pusės yra štai kokis sakiny: „*Учбникъ ина онкере ернео начнѣнскоръ чы мѣсто нумне.*“ Taip pat neatkris niekur locat, jei jis sutrumpintas, kaip antai ant 55-tos pusės: „*накерею ип зонере марызе маха накезу.*“

„*Poteriai ir maldos*“ lygiai ir „*Trumpas katekizmas*“ tai perspausdinti lietuviški, dar Volonczianskio ir kun. Brunzos išleistieji, o „*Rusiskas mokslas*“ tai ką-tik neišversta į lietuvišką „*Русскан грамота*“ Умнекаро, pagal kurią ir mes daugumas mokinomės. Vertimas, iš viso imant, visai geras. Kalba gana gryna, barbarizmą neperdaug; sakiniai sustatyti skambiai, gražiai.

Ant barbarizmų galima nurodyti ant 10-tos pusės, kaip antai: novazniva vietoj *uzrakalas*, cnotepre vietoj *stailies* ir tt. Galima patėmyti ir nenuseklumą žodžių vartojime, kaip antai: vienur pasakyta *monytune*, kitur *мокснннннн*, vienur, *пауменнннн*, kitur *пауменю* ir tt. Kiti žodžiai visai klaidingai išversti, kaip antai *мѣсто* (perda) išversta „*чѣкрѣпнѣ*“, *нумне* — *ннзек* ir tt. Kitos pasakutės eilutėmis išverstos visai gražiai. Paveizdui čia perrašan vienas eilutes, vardu „*Zylė ir karvelis*“ Krylovo:

Nedora gaudyklė zylė sugavo,
Nabagė įkiuvus stiprinos, darbavo,
O jaunas karvelis pradėjo išjuokti:
„*Sarmata*, vidurdienyje į kilpas įjuokti.
Manę teipo neaugau,
Tiktrai sakau, nesuzaugu.“
Bet štai jis pats painiuojas (!)
Ir gaudyklėje darbuojas.
Gera jam! kas juoksis iš zylėlių,
Tegul patirs galą karvelių.“

Yra įvestas ir kelintas naujų žodžių, kaip pašyklė, švinyklė, tiesyklė, nuomonė, gintuvė, ir tt. Iš viso

*) Pirmai Lapkritio ir Gruodžio mėnesiuose šitos knygtės buvo išleistos mokinioje pradžiniū mokyklų Suvalkų direkcijos viršininko su įsakymu, kad *pagal globėjo paliepimą* mokiniojai išparduoti jas vaikams ir pinigais *kuopreiciausiai* į direkciją atsiųsti. Buvę padėtos ir prekės. Nėra ką minėti, kad visos tos knygtės spausdėtos „*gradaška*“; ale mėn spausdėjęs užtikintai to rasto nėra, priversti esame antrąsias lietuviškos raidėmis išrašyti.

imant, matyt, kad šitas knygtes redagavo pratusi ir ne svetimtaucio; tikro Lietuvos, ranka. Akyvas daiktai žinoti kas, per vienas tas išgama, ir kaip jįsai vadinasai . . .

Kągi reiskia siuntinėjimas šitų knygtių į mokyklas?

Tai yra antras mėginimas pripratinti žmones prie maskoliškų raidžių. Po lenkmečių tapo atspausdėtos maskoliškoms raidėms maldaknygtės, kantičkos, kalendoriai, ir tai daugiausia taip pat leido į švietimą per mokyklas. Bet vis tai buvo daroma netikusiai. Jokių rašybos nebuvo išdirbta. Perdėjimas ir sustatymas knygtų buvo pavestas visai nemokijam žmogui, Krciškui, kuris lygiai mažai temokėjo ir lietuviškai. Užtaigi visos lietuviškos knygos spausdėtos maskoliškoms raidėms iki 1878 nukentėjo gryną šiasco; neturėdamos jokios literariskos vertės, žmonių deginamos nungrimdo į amžiną Letą. Valdžia manė, kad 30-ties metų politika jokių vaisių neatnešė; mat, kad į Lietuvą eina kontrafakcija iš Prūsų ir Amerikos; suspranta, kad per šituos 30 metų dirbo perdaug kvailiai; ir vėl pradeda darba, bet reikia pripažinti šiuo kartu tiesą, kad imasi prie darbo išmintingians. sistematiskians: išdirbo šokin-tokią rašyba, uždaboja ant grynumo, dailumo lietuviškos kalbos. Taigi valdžia paleido pirmutinį šuvį; paleis, man rodos, dar antrą ir trečią ir tt. — prigulės nuo to, kaip žmonės jas priims.

O ką mes turime daryti? Pirmiausia nereikia mums to nusisigasti; per šituos paskutinius dešimtis metų jau tiek padaryta dėl tautiško žmonių susipratimo, kad varginai žmonės duosis valdžiai savę viliotis su pabertais pelais. Bent aš žinau ant šio valdžios mėginimo kaip ant paskutinių konvulsijų stiprausios politikos. Ale vis reikia rūpintis, kad tos knygtės neužsiliktų žmonėse. Mokiniojai-tautiečiai štai kaip gali pasiogti: arba nurašyti į direkciją, kad nieks tų knygtių neperka arba pinigais nusisūsti už knygtes į direkciją, o knygtes pasilaikyti.

Nėra direkcijos viršinikis be abejojimo užsimanys kontroliuoti, ar jos išdalytos vaikams, tai galima jas išdalyti tada, kada atvažiuoja toks viršinikas (o tai mokiniojams visada yra žinoma, mokiniojai netautiečiai, žinoms daiktas, prisibijodami valdžios, išdalyti vaikams knygtes. Intelligentų, ypač kunigų, dalybas tokias knygtes naikinti. Dar vieną dalyką: aš velyčiau perspausdinti umamo laike poteries ir maldas ir katechizmą Prusuose ir paleisti kaipo kontrafakciją į Lietuvą; tad spausdėtos maskoliškoms raidėms knygtės neaurėtų jokio pamato. O dabar reikia prisipažinti, kad mes neturime nė poterių su maldomis, nėra nė Brunzos lementoriaus, nė katechizmo negali gauti. O gal būtų reikalas ir „*Русскан грамота*“ ju abiem tekstais, tik šiek-tiek permainius, atspausti? . . . Paulius.

G. H. Леонтовчъ. *Očerki istoriji litovsko-rusckoho prava.* (Zurn. Min. Nar. Pr. 1893.)

Po šituo vardu p. Leontovyčius žada atspausdyti Rnsu apšvietimo ministerijos laikraštyje „visą eilę etiudų“ iš istorijos „lietuviškai-rusiškos tiesos.“ Pradžią „etiudų“ randame laikraščio sąsiuvose už Kovo, Birž. ir Gruodž. m. pereitų metų, kur kalbama, kokiu būdu ir iš kokių dalių susilėjo Lietuvių viešpatystės teritorija. Nespecijalistui sunku spręsti apie vertę p. Leontovyčiaus pradėtą tyrinėjimą, vienok numanu, kad tai bus da vienas žingnis viršaus antlik rusifikacijos Lietuvos istorijos; taip štai-pačioji pradžij savo tyrinėjimų p. L. atsisako pripažinti drauge su

kitais istorikais užkariavimų Rusų žemių, ir visą augimą Lietuvos teritorijos stengiasi išaiskinti tai pripažinimais iš gero noro Lietuvos valdžios, tai kunigaikščių susigiminiavymu ir tt. Šeip ar teip, tyrinėtojams Lietuvos istorijos minėtasis darbas nekenkia užsiženklinti tarp kitų išguldančių mūsų istoriją rastų, ypač kad tenai parodytas pusėtinis skaitlinis šaltinių.

Tuo pradėjimu paminėsiu da ir kitą, atspausta, tame pačiame laikraštyje (už Spalių m. 93 m.), straipsnį p. Ptašickio 2) „K istorij Lietuvoskaio prava poše tretjoko statuta“, kuriame autorius, pasiremdamas ant sudų aktų, stengiasi parodyti, kad greta su „trečiuoju statutu“ (užtv. 1588 m.) Lietuvos sudai, ypač vėlesniame laike, rėmėsi ir ant yvairių seimų nusprendimų.
Pr. Ašakaitis.

Christian Donalies von Justizrath Horn. Insterburg. Druck von C. R. Wilhelmi, 1893.

Giesmiu Balsai. Litauische Kirchen-Gesänge gesammelt durch W. Hoffheinz, Superintendent a. D. Tilsit. Herausgegeben von der Litauischen litterarischen Gesellschaft 1893. In Commission bei C. Winter, Heidelberg, gedruckt bei Otto v. Mauderode, Tilsit.

Ueber einige Verirrungen und Missgriffe neuerer Cultur. Ein Hülferruf zu Gunsten vieler Armen Kinder und Eltern an die grosse deutsche Nation von Girėnas. Gedruckt auf Kosten des Verfassers bei Otto v. Mauderode, Tilsit. In 8°, 50 psl.

Immanuel Kant und Ludwig Windthorst in Bezug auf angemessene Behandlung und angemessenen Unter-richt eines fremdsprachigen Volks und die schulestige Bekämpfung des Socialismus von Girėnas. Christiania. H. Tönsbergs Buchdruckerei, 1891. In 4°, 54 psl.

Vaisiai laisvos konkurencijos.

Pagal Iva niukovą*) parašė I. Šidaras.

Principas laisvos konkurencijos reikalauja, kad viešpatystė nesikištų į ekonomiską tautos gyvenimą (laissez faire, laissez passer). Pamatu tokiam reikalavimui yra pasitikrimas, kad neaprobežiuota kovos laisvė privatiškų reikalų yra būtina reikalinga isikunymimui geriausios ekonomiskos tvarkos ir žmogaus laisvės.

Dar gadynėje prancuziškos revoliucijos ir doriškai-protiško atsibudimo XVIII amžiaus draugija tikėjo, kad, išnaikinus privilegijas, apgarsinus žmones lygiais juridiskai ir apleidus tautos uke kovai individuališkų reikalų, bus galima susilaukti laimės ant žemės.

Bet viskas kitaip virto, ir pranašų viltys neišsipildė. Atsiradus liberališkoms institucijoms, vietų juridiskų privilegijų užėmė privilegijos faktiškos, privilegijos kapitalo, turto. Liberalizmas, kuris geilavo laisvės darbo, uždėjo ant darbo kapitalo jungą. Liberalizmas svajojo apie viešą labę, o pagimdė vargą ir skursną didumai žmonių**). Jis no-gėdė apšvietimą paversti į viešą turta, o pavertė jį į valdančių lnomų privilegija.

Žodžiu, liberalizmas norėjo suteikti draugijai pla-šią laisvę, o ant tikro suteikė naują formą nelaisvės, laudžiavos, prispaudimo, sulaukė suvis ne tokių vai-šių, kokių tikėjosi.

*) Основныя положенія теоріи экономической политики 1881 г. p. 63.

***) Anglijoje, kur plačiausiai vyrauja principas laisvos konkurencijos ir kur tautiškas turtas labai didelis, yra 600,000 iki 1,000,000 sveikų darbininkų, kurie, negalėdami gauti darbo, minta iš piningų labdarių draugysčių.

Tokiu būdu pasirodė, kad liberalizmas, kaip te-orija, yra utopija ir prasmė žodžių „liberalizmas“, „laisva konkurencija“ suvis nersiškia jų tikrosios vertės ir tikt duoda pradžia mislyti, kad kalbama apie laisvę ir kad susiaurinimas laisvės konkurencijos lyginasi susiaurinimui ukėsiskos laisvės.

Kritiška peržvalga ekonomisko tautos veikimo (produkcijos, mainų, dalybų) išaiskins mums, delko laisva konkurencija davė vaisius suvis prieštaraujan-čius svajonėms jos garsintojų. Pradėsiu nuo produkcijos.

Pakilimas produkcijos priguli nuo laipsnio pro-duktyviskumo arba našumo darbo. Tobula produk-cija reikalauja, kad būtų sąlygos kuoproduktyviškiausio darbo. Laisvoj konkurencijoje produktas del egois-tiškų motyvų rupinasi pagerinti produkciją ir elgtis kiek galint ekonomiskai, per ką pats darbas duoda didesnę naudą ir atpigina darbo produktus. Bet laisva konkurencija pagamina ir tokias darbo sąly-gas, kurios tik tramdina pasitobulinimą produkcijos.

Neišvengtina vaisiumi laisvos konkurencijos yra tas faktas, kad medega ir darbo įrankiai (žemė ir ka-pitalas) priguli tik vienai ir priegtam mažesnei daliai draugijos. Didesnėji draugijos dalis — neturteliai turi gyvent vieninteliai iš darbo, parsisamdydami arba parduodami savo darba, savo spēka už tam tikrą alga. Privatiška savastis žemės ir kapitalo ir sam-dininkystė nemažai kenkia tautos ukei. Darbininkas, dirbdamas ant svetimo gero ir negalėdamas sulaukti vaisių savo darbo, dirba ne teip intensyviškai ir ne teip ekonomiskai, kaip kad dirbant ant savo gero, kada visi darbo vaisiai priguli pačiam darbinin-kui. Samdytojas, gindamas tiesą privatiškos sa-vasties žemės ir kapitalo, negali prašalinti šitų fak-torių neproduktyviskumo darbo ir negali naudot visos energijos, su kuria galėtų dirbti darbininkas. Maža to, laisva konkurencija suvis užkerta kelią produkty-viskam darbui. Garsindama laisvę darbo ir neapru-bežiuotą savasties laisvę, ji nesirupina apie tai, ar pasiseks darbininkui gaut darbas (o podraug ir mais-tas), ar ne, norint vaisium tokio nepasisekimo būtų mirtis iš bado arba elgėtavymas. Per tai ir nutinka, juog, kada dideli plotai dirbamos žemės guli dirvo-nais, šimtai tukstančių sveikų darbininkų netar ką veikt ir priversti elgėtauti. Tokiu būdu laisva kon-kurencija atstumia nuo žmogaus tiesą turēt darbas ir už-laikyti gyvastį. Prie tokios organizacijos savasties ir darbo įvyko ir eksploatacija darbo arba nepilnas at-lyginimas darbininkams už jų darba. Produktuose lie-nos darbo vieno darbininko yra padėta daugiau truso, negu tuose produktuose, kuriuos galima nusipirkti už dienos pelną, tokiu būdu dalis dienos darbo lieka neapmokėta ir eina ant naudos kapitalistui, darbi-ninko samdytojaus (šeip neverta būtų jam nė samdyt). Prie tokių sąlygų darbo susiaurina vartojimas mašinų, o per tai susimazina ir produktyviskumas darbo. O tai atseina dėl to, kad perkant mašina reikia užmo-kėt už visą darba, reikalingą įtaisymui mašinos (dravze ir pelną fabrikantui), o samdant darbininka reikia užmokėti tik už dalį jo darbo. Geriau bus galima tai suprasti iš paveikslo. Įsivaizdinkim sau, kad išrasta mašina, kurios padirbimas lygus yra 400 darbo diesų ir kuri gal laikyti vienus metus; jai pri-žiurėti reikia 1 darbininko (300 darbo dienų), ant kuro, tepalo ir kitų dalykų išaina 50 darbo dienų. Eidama metus mašina atlieka tiek, kiek galima at-likt per 1000 darbo dienų, pasinaudojant rankų darba. Jeigu dienos darbas būtų pilnat apmok tuomet geriaus būtų įsitaistyt tokią mašina, nes esant

mašina užtektų 750 darbo dienų. Bet samdydamas darbininką kapitalistas užmoka ne už visą darbą ir jeigu apmokamas darbas užimtų tik pusę dienos darbo, tai aišku, kad kapitalistui būtų geriau samdyti darbininkus, nekaip pirkt minėtą mašiną, nes darbininkams dirbant paskirtas darbas jam atseitų 500 darbo dienų, o dirbant su mašina — 750, t. y. antrame atvejuje jis turėtų prakišti, kuri lyginasi pinigaisškai vertei 250 darbo dienų.

Prie minėtųjų blogų produkcijos sąlygų reikia pridurti dar viena ypatybę laisvos konkurencijos. Laisvoje konkurencijoje *didėsnė produkcija nustelbia, nuveikia mažesnę produkciją* ir turi tendenciją monopolizuoti atskiras produkcijos šakas, per ką išnyksta ir vienintelė nauda laisvos konkurencijos, kaip volioko (stimulo) geresnės ir pigesnės produkcijos, nes kapitalistų talkos (sindikatai), neturėdamos konkurentų, gal elgtis kaip joms patinka.

Toki tai yra faktoriai, traminantieji kilimą produkcijos.

Bet, kad produkcija būtų organizuota gerai, neužtenka vienu sąlygų didelio produktyvumo darbo. *Reikia dar, kad produkcija būtų pritaikyta prie draugijos reikalų, kad darbas būtų lygiai padalintas ir atliekamas higieniškosose sąlygose.* Pasižiūrėkim, kaip išsipildo minėtieji reikalavimai laisvoje konkurencijoje.

Linkmė lenktynių produkcijos priguli ne nuo draugijos reikalų, bet nuo pelno, kurį duoda kokios produkcijos šaka arba spekuliacija. Daugybė žmonių gali stokoti reikalingiausių daiktų, bet jeigu jie neturi kuo užmokėti už tuos daiktus, tai produkcija mesis dirbti tokius daiktus, už kuriuos moka gerus pinigus, norint jie būtų ir nenaudingi arba menkos vertės. *Delto daiktų prekės, o ne draugijos reikalai duoda pakraipą lenktynių produkcijai.*

Maža to, lenktynių produkcija negali išpėti, kiek kiti produktų draugija privalo ir delto tankiai, tikėtinai pelno, pridirba daugiau kokių daiktų, nekaip su reikia. Iš to kyla krizisai. Krizisai sumažina reikalavimą darbo, daugybė darbininkų lieka be darbo ir duonos ir tautos ukė dang nustoja per atlikimą darbo ir kapitalo.

Koks yra paskirstymas darbo ir kokios yra jo higieniškos sąlygos, tai kiekvienam teko matyt ir girdėti. Kada kapitalistas turi tiesą ir gali gyventi be jokio darbo, *neturtėliai yra apsunktinti dideliais darbais*, kurie ne tik ką neduoda darbininkui laiko mokintis ir lavintis protiška, bet dar kenkia jo sveikatai. Niekad darbo diena nebuvo taip ilga, kaip mūsų diene, kada išvyravo laisva konkurencija. Vaisium tokio sunkaus darbo yra fiziška tautos degeneracija, paliegia ir didelis procentas mirštančių darbininkų, susi mažinimas jų vidutinio ugio ir netikumas tarnauti karinėse.

Be to tik sunkus darbas naikina sveikatą ir gyvastį; ne mažiau pragaištis daro ir higieniškos darbo sąlygos. Angštos ir tamsios grincios, tvankus oras, blogas mašynų sustatymas, gaminantis didelį skaitlių užmūsų, luošų ir sunkiai pažeistų — tai pastaros darbo sąlygos.

Kitą vertus, laisvos konkurencijos kliaudės gana aiškiai apsiroiskė teipogi sąlygose darbo vaikų ir moterų, kurinos prisitraukė prie darbo didesnė produkcija. Moterų darbas pabūkuose atskiria motiną nuo vaiko, padia nuo vyro ir turi blogą įtekme ant šeimos ant moterų ir darbininkų doros. Darbas-gi vaikų nuok naikina nesnaugusi ir neturinti. Bet dar kenkia jų doriškam ir protiniam vystymuisi.

Silpnumą vaikų atliudyja netik fabrikų inspektoriai, bet ir patys fabrikantai. Prieš išdavimą tiesų fabrikams 8 metų vaikai dirbdavo 14 adynų per parą.

Toki tai yra vaisiai laisvos konkurencijos vienoje tik produkcijoje. Privatiška žemės ir kapitalo savastis ir neapbrėžtuota tiesa naudoti ją savotiškai padaro tai, kad dalis žemės ir kapitalo ir daugelis darbininkų atlieka nuo produkcijos, tartum suvis nenaudingi, samdininkystė sumažina intensyviškumą darbo ir susiaurina vartojimą mašynų. Dagi vienintelė nauda laisvos konkurencijos išdyla nuo monopolizacijos pramonystės šakų. Lenktynių produkcija turi privatišką ir spekuliatyvišką pobūdį ir ne tik pati nuo to nukencia, bet dar pragaištį daro draugijai (krizisai). Darbas prie sąlygų laisvos konkurencijos apsunkina vienus neturtėlius ir pastato juos į tokias sąlygas, kurios labai naikina sveikatą ir sutrumpina gyvastį.

Akiveizdoj šitų faktų viešpatystės pačios išrado ne tik per naudingą, bet per reikalingą daigtą įsikišti į tarpą darbo ir kapitalo, leidamos tam tikras tiesas; pripažindamos kontrolę ir reguliaciją produkcijos per reikalingą, jos eo ipso pripažino netikumą principo liuosos konkurencijos. Bet norint prašalinti pragaištį, kurią daro draugijai tokia produkcijos organizacija, reikia, kad produkcija pereitų į viešpatystės rankas. O kad laisvai konkurencijai besilavinant vis labyn ir labyn platinasi monopolizacija pramonystės šakų, tai jau del to vienos priežasties reikia, kad eitų vis platin ir platin sfera viešo, visuomeniško ukiavimo.

Liudvikas Košut'as, Vengrų patrijotas

† 20 d. Kovo 1894 m.

Visa Vengrų žemė rauda Liudviko Košut'o, mirsio 20 d. šio mėnesio toli nuo numylėtos tėviškos Vengrijos, Italijoje, Turino mieste, kame jisai jau ilgą laiką gyveno, nenorėdamas gryžti į gimtinę šalį, kol čion viešpatauja Habsburgų dinastija.

Audringoje revoliucijų gadyneje, kuri taip staiga perdirbo politiską ir socialiską Europos pavidalą, milžiniška Liudviko Košut'o žmogysta stovi tarp pat pirmutinių. To laiko perversmai paskutiniai sutrynė autokratiškus likučius Europos vakaruose, sutvėrė mūsų dienų konstitucionališką gadyne ir pastatė ant pirmos vietos tautystės idėją.

Vengrų žemė, vaitojusi ikitol po Metericho despotismu ir užkurtai patrijarchališkame snudume su pusiaufeodališkoms įstaigomis, tapo išbudinta ir pradžinta labiausiai per genijų didžio savo sunaus Liudviko Košut'o. Ant Košut'o balso, kaip viens žmogus, sujudo visa Vengrų tauta; jisai buvo įkunyjimas brangiausių tautiškų idealų ir vadovas Vengrų žemės į šviesią ateitį. Košut'as nepabugo išgastingų nuotikių; jisai savo rankomis pakišo ugnį ir pakėlė tautišką revoliuciją, nesa jisai žinojo, juog tautos laisvė ir numetimas svetimo jungo tai yra pirmutinis žingsnis į kelią tikrojo progreso, jisai jautė, juog tauta, kvėpuodama savo tautystės meile, niekumet neprazūs, kad ir su kas-žin kokiais nevidonais reiktų grumtis. Nors ginkluota Vengrų revoliucija tuo-tarpu ir tapo užpilta nekaltu rytų autokratos padonų krauju, tai tačiau Vengrų tautiška laisvė — Košut'o idealas — vis įvyko. Nors maskoliški ir austriški bagnetai prie Vilagošo daugybes viernų vengriškų širdžių perskrodė, vienok Košut'o sukeltas tautiškas jausmas per tai dar labiau išbujojo Vengrų širdyse ir pagalius tik pasiekė, ko geidavo. Į dešimtis

metų po nelaimingai revoliucijai (1867 m.) Austrijos cecorius Pranciškus Juozapas priverstas buvo duoti Vengrams tiesas nepriklausančios niekeno karalystės (pasiliekančios vienok po Habsburgų viršenybe), ir tokiu būdu Vengrija įgijo tiesas savistovios karalystės. Šiandien Vengrų žemė jau yra pasiekusi augstą politiškos ir kultūriškos gerovės laipsnį.

Liudvikas Košut'as gimė 1802 m. ir buvo sunus neturtingų tėvų. Iš pradžių jisai mokinosi pradėtinėje mokykloje, o paskui įstojo į gimnaziją Eperes'o mieste. 1824 metuose Košut'as jau buvo tiesų studentas Pešto universitete. Išėjęs mokslus Košut'as sugrįžo į tėviškę ir čion praleido keletą metų, o paskui vėl iškeliavo į Peštą ir pradėjo leisti laikraštį, vardu „Valstijos Seimas“. Tasai laikraštis buvo litografuojamas, bet to nežiurint įgijo apšėčiai skaitytojų, ir tokiu būdu jaunas Košut'as pradėjo kovą prieš tamsų Meternicho despotizmą. Kadangi Košut'as buvo pradėjęs smagiai per savo laikraštį žadinti bei kelti tautišką Vengrų jausmą ir platinti laisvės idėją, tai Austrijos valdžia uždraudė jam leisti tą laikraštį. O kada drąsus Košut'as valdžios nepakluso ir nesiliovė laikraščio leidėjas, tai tapo palicijos suimtas, įmestas į kalėjimą ir apsudytas ant keturių metų į Munkač'o drutvietę. Tai buvo 1837 metuose.

1840 metuose Košut'as tapo paleistas, ir umai pagryžo į Peštą, kur tuojais įsteigė kitą laikraštį „Pesti Hirlap“, kurs ir šiandien tebeina. Per tąjį laikraštį Košut'as vėl sėjo savo idėjas, kurios dabar rado dar daugiau pritarimo, ir į trumpą laiką Košut'as tapo Vengrų numylėtiniumi, ir jo populiariskumas kasdien' vis ėjo didyn. Tuo pačiu laiku Košut'as dirbo ir ant ekonomiškos Vengrų dirvos; jisai įsteigė keletą pramonisku bendrybų, kurių siekis buvo ginti Vengrijos išdirbystę nuo Austrijos konkurencijos. Netrukus prasidėjo politiškos audros, kurios pavėdė Košut'ui likimą visos Vengrų tautos. 1847 metuose Košut'as tapo išskirtas į deputatus nuo Pešto miesto ir paėmė į savo rankas opozicijos vadovystę prieš Meternicho politiką.

Paryžiaus revoliucija 14 Vasario 1848 metų uždegė revoliuciją kuone perdem visoje Europoje. Per Košut'o patrijotišką veiklą Vengrai jau pirm to buvo kaip ir pasitaisę stoti į revoliucijos eiles už tautišką laisvę ir liberališkas reformas. Austrijos vyriausybė, pabugusi pakilusių Vienoje ir Pragoje revoliucijų, neišdryso stačiai atmesti reikalavimų Vengrų deputacijos, kuriu Košut'o vedama buvo atvykusį į Vieną ir prašė tautiškos ministerijos ir liberališkų reformų. Ciecorius deputaciją priėmė labai maloningai ir pažadėjo duoti Vengrams tautišką vyriausybę. Toji vyriausybė tapo netrukus įtaisyta ir per prezidentą pastatytas grovas Batiani, o Košut'as tapo finansų ministru. Ale idėja pilnintelės nacionališkos laisvės buvo jau pergiliai įleidusi šaknis į Vengrų tautos sąmonę; susitaikymas su Vienos vyriausybe pasirodė bėsas per dang netikras ir netvirtas, ir netrukus Vengrai, įkvepti galingos ir drąsios smarkaus Košut'o dvasios, pradėjo atvirai šiaušti prieš Austrijos vyriausybę. Prasidėjo ir karas. Pešte tapo organizuotas po Košut'o viršenybe „Komitetas šalies apgynimo.“ kursai į umą laiką sustatė apšėčiai kariumenės ir pradėjo karą.

Vengrams vyko. Košut'as pasikvietė į pagelbą dagi Vienos revoliucionistus, bet tiejie tapo pergaleti kunigaikščio Vindišgreco armijos pas Švechat'ą ir atmušti atgal. Tuo tarpu Košut'as varė vidurines reformas: taisė naujus įstatus atgijusiai laisvai Ven-

grijai ir trankė paskutinius raiščius, kurie linkė Vengrų žemę prie Austrijos monarchijos. Balandio mėnesyje 1849 metų į Debrečiną susirinko Vengrų parlamentas ir apakelbė, juog Habsburgų dinastija numesta nuo Vengrijos sosto, apšaukė Vengrų žemę per respubliką ir Košut'ą pastatė per šalies diktatorių. Kada Vengrai pasitaisę buvo antrą kartą eiti prieš Vieną ir prieš Vindišgreco armiją, tai Austrijos ciecorius puolėsi prašyti pagelbos pas carą, ir Mikalojus I tuojais palėpė Paskevych'ą eiti prieš Vengrus su 100,000 karių. Vengrų pādėjimas staiga atsimainė; juos apuko priešų armijos iš trijų pusių: iš vienos pusės Korvaitai ir Serbai, kuriuos Austrijos vyriausybė pasisekė patraukti prie savęs visokiais prizadėjimais ir kurie buvo apsiėmę grūntis su Vengrais už Habsburgų sostą; iš kitos — cecorius armija po vadovystę kunigaikščio Vindišgreco; o iš trečios — Rusų kariumenė. 13 dieną Rugpjūčio 1849 m. įvyko katastrofa pas Vilagos'ą, kame Vengrų vadovas Hergej turėjo pasiduoti Paskevych'ui su visa savo kariumene. Tada Austrijokai apėmė Vengrų drutvietes ir miestus, ir pradėjo kruvinas represalijas.

Košut'as pabėgo į Turkiją, bet sultanui liepiant tapo suimtas miestelyje Kiutai, Mažojoj Azijoje; vienok per užtarti vakariņu valstijų, Anglijos ir Prancuzijos tapo paleistas ir atvyko į Angliją, kame visur buvo prijimas iškilmingai ir su trijumfu, kaipo laisvės karžygis. Labai iškilmingai priėmė Košut'ą ir Susivienijusiose Šiaurinės Amerikos valstijose, kame jisai keliavo per miestus ir laikė kalbas apie Vengrų revoliuciją, apsuptas visų meile ir pagarba. Anglai sudėjo tam tikrą fondą didžio patrijoto pašalpai.

Košut'as ir svetimuose kraštuose bebudamas vis turėjo žinią su Vengrų tautos vadovais, ir jo dvasia nematomai taisė širdis ir protus jo pasekėjū. Nacionališkas jausmas, į kurio veiksmą jisai įtikėjo lyg į kokį stebuklą, pasiekė Vengrijoje kolosaliską laipsnį. Ir Košut'o viltys ir steigimai išsipildė. 1867 metuose Vengrija tapo laisva karalyste, ir Košuto agitacija pati per savę pasiliovė. Tvirtai stovėdamas ant savo žodžio — juog, kol Habsburgų dinastija Vengrijoje karaliaus, jis kojos nekels ant prigimtos žemės, — Košut'as negryžo į tėviškę, nors gavo amnistiją ir beto du kartu buvo išskirtas į parlamentą per deputatą. Košut'as gyveno Turine, kame ir mirė, sulaukęs 92 metų amžiaus. Sekdamu tėvą ir du Košut'o sunu pasiliko Italijoje.

Lietuviški laikraščiai.

Kražių istorija snjudino Amerikos Lietuvius. Dėl šitos priežasties Amerikoje buvo apšaukta daugelis lietuviškų mitingų, ant kurių išrodytos visos bjan renybės Rusų pasielgimo su Lietuviais. Viens iš didesniųjų mitingų buvo laikytas Shenandoth'e. Apie nusprendimus to mitingo skaitome Nr. 1 „Vieno“ 94 m.: nutarta išrinkti kiekviename mieste to tavių tam tikrus „Kražių kankitinių“ komitete susinėj tarp savęs ir sudarys vieną del visos Amerikos lietuviškąjį „Kražių kankitinių“ komitetą. Tiejie komitetai rinks pinigūs ant atspandinimo tautiškoje kalbose publikacijų apie Lietuvius ir jų padėjimą, priespaudas Maskolijoje, o šipai ant išdavimo iliustruotos brošiūros lietuviškoje kalboje. Ties brošiūra kalbės apie kenčias tautystes ir k. k. Vykusios Lietuvoje, ir ypač Kražiuose įvykių notį. Komitetai apsakys.

Pavienės draugystės Lietuvijų Amerikoje rėmė protestus prieš Rusų pasielgimą Kražiuose ir situaciją

komiteta „Susivienijimo“. Prezidentas susivienijimo kūr. B. Baubis rašo Nr. 7 „Vienybės.“ „Aštunis iš Ukagos protestus apturėjau. Butą velytina, kad ir tuos lietuviškos draugystės, kurios tiktai yra Amerikoje, prisintų protestus, o tada „Susivienijimas“ vardan visų lietuviškų draugystių ir 20,000 Lietuvių, pasirašymas ant jųjų protestų prieš žvėrišką Maskolians džia, padarė vieną protestą Sv. Tėvui ir visiems Europos vadovams su pasirašymu „Susivienijimo vyriausybės“.

Ukagos Lietuvisai nusprendė išduoti ant atminties Simono Daulanto jubilėjinę knygą su 15 paveikslų iš jo gyvenimo. Apie tai skaitome ir Nr. 5 „Vienybės“. „Mes Cikagiečiai nusprendėme atspausdinti jubilėjinę knygą knaštų draugystių visai Amerikos. Apokavone atspausdinti žemaitiškas 2000 exemplioriu, idam ta knyga galėtų prasiplatinti tarp Lietuvių ir gairių tautišką dvasių. Amerikoje atsiranda dar viena draugystė po varda „Lauryno Ivinsko Europėjiskai-Amerikiška lietuviška draugystė.“ Apie siekius tos draugystės skaitome Nr. 2 „Vienybės.“ „Lauryno Ivinsko Europėjiskai-Amerikiškos lietuviškos draugystės siekių yra padėti Lietuvisams pargalėti kliūtis kaitis ir reprezentavojimo mūsų tautos per busiančią ristiųjėtinę paroda Paryžiuje. Draugystė rūpisis surinkti kuopščiausia medegą, kuri galėtų būti sunaudota kuopščiausias supažindinimui žmonijos su Lietuvių tauta, josios daba, kultura etc . . . teip-gi išrodymui mūsų tautos užsitarnavimui dėlei žmonijos.“ Kam reikia siusti medegą, kur yra komitetas draugystės, nenurodyta.

J. Kibartas straipsnyje „Charakterystyczne wyrazenia „Zemajdzkie“ (Wisła 1893 r. Zeszyt 2. p. 317) labai gražiai išveda atsiradimą žemaitiškos kalbos ant sviesto Tai yra paduota Nr. 6 „Vienybės.“ „Charakteriška yra pasaka apie žemaitiškos kalbos atsiradimą. Senian ant visos žemės viena kalba buvo vartojama. Po vienai kare žemaitiuose žmonių pritruko: vienai žmūsti tapo, kiti į vergystę pakliuvo. Tiktai keletas vaikų išsigelbėjo, kurie galvijus ganė plačiuose žiškose. Tie vaikai vis kalbėjo prie bandos ir šunu, o per tai išmoko piemeniškai kalbėti, o kada ponai atvažiavo, jau su jais susikalbėti negalėjo. Šiokiū budu atsirado dabar vartojama žemaitiška kalba.“

Tame pat Nr. „Vienybės“ skaitome, kad ponas Volteris ant susirinkimo 25 Gruodžio lietuviškai-latviskos Draugystės Peterburge pavadinęs sitą pasaką „Земкачественная легенда.“ Paulius.

caro Aleksandro III, kurio bičiuliškus ir teisius įsakymus reikia pagirti.

Pagalios enciklika ragina vyskupus pildyti katalikiško tikėjimo tiesas, o podraug mokinti, kad tikintieji nē kiek nesiūvūti prieš valdžią, ir neapgėdinti Vatikano derybų (su Rusais).

Enciklika paduoda teipgi keletą išganingų patarimų ir Austrijos bei Vokietijos Lenkams, ale tie šiuokart mums ne teip akyvi, kaip pamokinimai duodamieji Rusijos Lenkams, nēsa jieje ir mums Lietuvisams pripuola, kaipo „Lenkų provincijai“, kadangi nuo Lietuvių skyrium Sv. Tėvas savo enciklikoje nieko nekalba. Lenkų inteligentiškoji spauda nuo tos enciklikos labai sujudo; kitas laikraštis stačiai piktinasi tokiu Šventojo Tėvo pasielgimu. Antai Lvovo laikraštis „Dziennik Polski“ pakėlė tokią smarkią kalbą prieš tą encikliką, kokios Šventasis Tėvas nuo lenkiškos spaudos dar nebus girdėjęs. „Toji enciklika — sako minėtasis laikraštis — lyg perkunas į Lenkus trenkė. Šaltas, marinas kvapas eina nuo popiežiaus derybų su Rusijos valdžia 1882 m.; tokia sutartis išrodo lyg koksai pasityčiojimas iš skausmų milijonų varginamų Rusijoje Lenkų. Kad ir patasai Pobiedonoscevas butų rašęs tą encikliką, taiti ji nebutų galėjusi būti šaltesnė ir netikėsnė. Negalimas daigtas, kad katalikų bažnyčios galva nejaustų skausmų ir prispaudimų ždomų Rusijoje katalikų. Vatikano politika viską nusmelkė ir, apjakusi nuo Rusų bei Prancuzų bičiulystės, uždavė sunkų smugį Lenkų tautai.“

Svetimtautiški laikraščiai spėja, juog tarp Lenkų ir Rymo sosto turėsiant netrukus įvykti kokia svarbi atmaina.

Iš Lietuvos.

Iš Kauno. a) Pirmam Nr. šių metų „Varpo“ yra paminėta apie įsteigimą Kauno gubernijoje prie žmonių mokyklų tam tikrų rusiškų bibliotekų, iš kurių gali gaut skaityti tie ūkininkai, kurie moka ir supranta rusišką kalbą. Apie tuos knygynus randame *Kraj*’uje dar kelias naujas žinias, prisijustas iš mūsų miesto. Štai ką rašo apie šitą dalyką *Kraj*’aus korespondentas (Nr. 51, 1893 m.):

„Kauno gubernijoje yra jau 61 žmonių biblioteka, tokiu būdu beveik trečia dalis visų gubernijos mokyklų turi savo knygynėlius. Katalogas, mokyklų direkcijos sustatytas, apima raštelius iš tikėjimo dalykų, istorijos, geografijos ir prigimties mokslo, aprašymus gyvenimų žinomų žmonių, apysakas, apysakėles ir pasakas; yra daug knygučių su visokiais pamokinimais, paskirtais artojams ir ūkininkams. Šitas katalogas išsiuntinėtas į valsčių kanceliarijas ir kitas institucijas, kurios turi daug darbo su mūsų sodiečiais. Tuo-pat laiku mokyklų direkcija išdirbo tam tikrus įstatymus, pagal kuriuos bus prižiūrimas užlaikymas šitų bibliotekų ir skaitymas gaunamų iš jų rusiškų knygų. Įstatymuose pasakyta, kad įkurdama prie mokyklų bibliotekas apygardos valdžia norint išplauti tarp sodiečių įpratima rusiškai skaityti ir semti iš tokių skaitymų visokias „naudingas“ žinias ir „teisingas“ nuomones. Bibliotekos bus šelpiamos iš yvairių šaltinių: a) iš pinigų, kuriuos turės skirti kasmet visi valsčiai „mokyklų kapitalui“; b) iš piniginių liekanų, randamų gale metų parapijų mokyklose (iš liekanų nuo užlaikymo tų mokyklų); c) iš pašėlpų, prirėikus mokslo apygardos; ir d) iš aukų atskirų žmonių, bet knygos gali būt dovanojamos tiktai tinkant mokslo direkcijai. Bibliotekų priežiūra bus

Popiežiaus enciklika ir Lenkų spauda.

Neperseniai Jo Šventybė popiežius Leonas XIII išleido „encikliką“ Lenkus, kuri pakėlė didi triukšmą ir apsigavimo jausmus tarp Lenkų Rusijoje, Austrijoje ir Vokietijoje.

Enciklika iš pradžios primena visutina garbingą ir šviesią ir pagiria prisirišimą prie sv. Rymo katedros ir potam kalbą apie dabartę, popiežius atigrežia ant popiežių ties pašaukimo, kurisai nemokina melo prieš valdžias ir prieš tautų labą, ir turi po akių bendrą galvą. Tai apreiškus enciklika kreipiasi tuojens prie Kauno Lenkų ir sako, juog 1882 metuose popiežius išleido padaręs su Rusų vyriausybe tam tikrą sutartį, kuria vyskupai gavo tiesą savistoviai valdyti parapijas, o Magilavo arcivyskupas įgijo kupiną jurisdikciją ant Petrapylio dvasiškosios Akademijos; tapę padarėta ir daugiaus gvarantijų kunigijai naudoti ir tai per ypatiskus maldavimus paties